

Résumé

Černé Madony jsou specifickým mariánským ikonografickým typem, jehož původ a význam není dosud zcela objasněn. Jedná se o sochy nebo obrazy Panny Marie, která často drží malého Krista ve svých rukou, přičemž obě postavy nebo samotná postava Marie mají černou nebo tmavou barvu pleti. Pozitivistické teorie, které byly po dlouhou dobu badateli obecně přijímány, tmavou barvu pleti vysvětlují pouze jako sekundární ztmavnutí původně světlé barvy chemickými změnami inkarnátu nebo kouřem svící. Tmavost Madon podle těchto teorií tedy nemá žádný význam, neboť k ní došlo náhodou. S rozvojem bádání a konstituováním nových vědních oborů ve 20. století došlo poté na základě různých vědeckých přístupů k rozvinutí jiných hypotéz, které se pokoušely objasnit původ a význam Madon o nichž se zjistilo, že byly tmavé již od počátku. V současnosti existuje několik základních teorií vysvětlujících, jaké ikonografické vlivy mohly na vznik zobrazení černých Madon působit a jejich možné významy.

Podle první teorie vzniklo zobrazení černé Madony v koptských a etiopských církvích a v souvislosti s tímto prostředím má původ v pohanských zpodobněních bohyní plodnosti. Existuje hypotéza, že v některých případech mohly být sochy těchto bohyň „pokřtěny“ a poté se z nich staly sochy Panny Marie, což se zdá být velmi pravděpodobné především v případě černých Madon. Další teorie vychází z exegeze textu starozákonní Písně písni (1,5-6): „*Černá jsem, a přece půvabná, jeruzalémské dcery...*“ V těchto interpretacích exegeté černou nevěstu z Písně ztotožňovali s Pannou Marií. V mnohých komentářích je její černá barva pleti také vykládána alegoricky. Třetí teorie uvádí jako ikonografický vliv na vznik podoby černé Madony vzhled obyvatelstva tmavé rasy např. v Etiopii. Tato teorie se však zdá být nepravděpodobná. Další významná teorie se soustředí na ikonografický vliv legendy v apokryfním vyprávění o evangelistovi Lukášovi. Podle této legendy vytvořil sv. Lukáš obraz, zachycující pravou podobu Panny Marie. Mnoho obrazů a soch černých Madon bylo považováno právě za díla Lukášova a odůvodnění tohoto tmavého inkarnátu pleti v některých variantách legendy nacházíme také. Podle poslední teorie působil na vznik zobrazení černé Madony ikonografický vliv středověké alchymie. Tato hypotéza uvádí do spojitosti s alchymii verš z Písně písni „*Nigra sum, sed formosa*“. Slova *nigra sum* se podle ní vztahují k alchymistickému pojmu *nigredo* (čern), který je průvodním znakem prvního stupně alchymistického procesu.

Dobové prameny nám dokládají, že černé Madony začaly být uctívány jako zvláštní zobrazení Panny Marie až v období protireformace. Důležitou součástí úcty těchto milostných soch a obrazů bylo a je také jejich oblékání, korunování a intronizace.